

Rec. *Senkrechtluftaufnahmen Ostmitteleuropas, Bildflüge 1942-1945 über Brandenburg, Ostpreußen, Polen, Pommern und Schlesien*. Ortsregister. Bearbeitet von Wolfgang Kreft unter Mitarbeit von Thomas Urban. Verlag Herder-Institut. Marburg 1995. Str. 179, 16 fot., mapa.

Jako pierwszy tom serii „Sammlungen des Herder-Instituts zur Ostmitteleuropa-Forschung” ukazała się omawiana praca. Seria ma przedstawiać bogate zbiory Instytutu Herdera w Marburgu i ułatwić

korzystanie z nich oraz umożliwić planowanie studiów z ich wykorzystaniem. Wśród zbiorów wspomnianej instytucji znajduje się 9300 zdjęć wykonanych przez lotników Luftwaffe w latach 1942-1945,

głównie pod koniec tego okresu. Zdjęcia wykonano dla celów wojskowych. Po zakończeniu wojny zostały wywiezione do Stanów Zjednoczonych skąd przekazano je do Niemiec do instytutu rolnictwa a potem do Instytutu Herdera. Wśród wspomnianego zbioru 6300 zdjęć przedstawia obiekty z terenów Polski oraz części wschodnich Niemiec, Obwodu Kaliningradzkiego i Litwy przylegające do naszych granic. W okresie międzywojennym obszary te należały do niemieckich prowincji Brandenburg, Pommern, Ostpreußen i Schlesien oraz polskich województw: poznańskiego, pomorskiego i białostockiego. Z wspomnianej liczby 5395 zdjęć dotyczy terenów Polski. Najwięcej bo aż 3250 przedstawia miejscowości z terenu Śląska (m. in. z woj. opolskiego –902, wrocławskiego –616, legnickiego –459, zielonogórskiego –190), ponad 500 zdjęć pochodzi z Pomorza. Szczególnie liczne są zdjęcia z pogranicza pomorsko-wielkopolskiego (125 z woj. gorzowskiego i 90 z pilskiego) a także z wschodniej części dawnych Prus Wschodnich (z woj. suwalskiego –231 i obwodu kaliningradzkiego –196).

Omawiane zdjęcia wykonywano w skali od 1: 5000 do 1: 45 000 w formacie 30 x 30 cm, wszystkie są czarno-białe. Zdjęcia zaopatrzone są w dane techniczne dotyczące sposobu ich wykonania. Nie znaleziono dotychczas negatywów, z których wykonano kopie pozytywowe.

Katalog uporządkowany jest według podziału z roku 1939 na wymienione w tytule jednostki podziału administracyjnego a w ich obrębie zastosowano układ alfabetyczny nazw również z tego okresu z

dodatkiem powiatu, prowincji i kraju oraz aktualną nazwę z określeniem województwa i kraju. Aktualne nazwy wymienione są w układzie alfabetycznym obok dawnych stanowiąc rodzaj słownika pozwalającego rozszyfrować dawne nazwy posiadając tylko informacje o aktualnych.

Pod nazwą miejscowości wymienione są kolejne zdjęcia zaopatrzone w informacje o skali, dacie wykonania, numerze lotu i arkusza, oraz sygnaturę zbiorów. Wiele miejscowości fotografowano po kilka razy w różnych porach dnia i roku i z różnej wysokości. Przedstawiony wybór pozwala sądzić, że fotokopie omawianych zdjęć można poddać dalszej obróbce dla uzyskania powiększeń interesujących fragmentów. Można przypuszczać, że opisany powyżej zbiór można wykorzystać również przy badaniach archeologicznych. Szczególnie wspomniane zdjęcia mogą być przydatne przy próbach lokalizacji obiektów, które w czasie wojny i przez następne lata uległy zniszczeniu, zostały zabudowane lub zniekształcone przez różnego rodzaju prace ziemne. Podobnie jak inne zdjęcia lotnicze mogą one także służyć do poszukiwań nowych obiektów lub niedokładnie zlokalizowanych. Zdjęcia te mogą być bezcenne przy próbach rekonstrukcji planów pierwotnej zabudowy miast i wsi często nawiązującej do wcześniejszych założeń.

Omówiony bardzo starannie opracowany katalog zdjęć lotniczych jest dobrym przewodnikiem po tym bardzo cennym zbiorze. Informacje dotyczące szczegółów oraz możliwości wykorzystania przedstawionego zbioru można uzyskać w Herder-Institut, Marburg.

Grzegorz Domański